

БОРОТЬБА ОУН-УПА ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ В ІСТОРИЧНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

**В.Г. Троян, кандидат історичних наук, доцент,
Українська академія банківської справи**

Автор аналізує діяльність ОУН-УПА напередодні та в роки II світової війни, показує, як через глибокі ідеологічні протиріччя радянського та національно-визвольного рухів Опору точилася жорстока боротьба між українцями. Така була доля народу, який не мав своєї держави.

Дуже непросто, навіть на 13-му році незалежності України, позбутися стереотипів щодо історії боротьби ОУН-УПА за незалежну українську державу. Чому? Тому що, на мій погляд, протягом багатьох десятиліть в оцінці явищ суспільно-політичного життя порушувалися основні методологічні принципи історичної науки: принцип об'єктивності (спирання на факти у їх правдивому вигляді, без підгонок, перекручувань під задану схему) і принцип історизму (розглядати кожне явище з погляду того, як воно виникло, які основні етапи пройшло у своєму розвитку, яким стало сьогодні).

Мабуть, історія жодної країни не перекручувалась так, як новітня історія України. Під прапором боротьби з буржуазним націоналізмом у радянські часи робилися шалені спроби, аби позбавити українців національної свідомості, а всі події, відносини розглядалися не з позиції загальнолюдських цінностей, а з позиції класової боротьби.

Це повністю стосується й історії боротьби Організації українських націоналістів – Української повстанської армії.

Давайте спробуємо з позиції загальнонаукових методів – історичного й логічного (які взаємно переплітаються) простежити діяльність ОУН-УПА на основних етапах розвитку і в конкретних умовах місця і часу.

Як відомо, цей рух опору виник на західноукраїнських землях. Можливо, очевидна безперспективність спроб парламентським шляхом

захистити право нації на самовизначення з одного боку, та крах прорадянських ілюзій – з другого, штовхали частину західних українців, передусім молоде, енергійніше покоління, до пошуків третього шляху.

Історію боротьби ОУН-УПА умовно можна розділити на два періоди:

1. До 30 червня 1941 року, коли була проголошена відновлена Українська держава.

2. Після подій літа 1941 року, коли остаточно були розвіяні ілюзії керівників ОУН щодо допомоги фашистської Німеччини українцям у самовизначенні.

На першому етапі ОУН (з моменту її створення у 1929 році) повела рішучу і безкомпромісну боротьбу проти польських окупантів. Вдаючись до тактики терору та саботажу до польської влади, ОУН намагалася стимулювати в українському суспільстві стан постійного революційного піднесення і підтримки та розвитку руху протесту проти влади.

У цьому плані ОУН шукала на міжнародній арені прихильників, які могли б надати моральну підтримку українському народові у визвольній боротьбі. Такою силою вона бачила гітлерівську Німеччину.

Таким чином, ОУН вбачала ідею зміни статусу України у війні. Досягнути своєї мети – створення незалежної Української держави – вона планувала за допомогою німецької армії.

Ця ідея ще більше закріпилася з приєднанням західноукраїнських земель до УРСР в 1939 році. Тоталітарний режим Й. Сталіна, терор і репресії спричинили виникнення опозиції існуючому державному ладу, що в поєднанні з націоналістичною спрямованістю інтелігенції Західної України створило підґрунтя для боротьби проти своїх співвітчизників – “більшовиків” за принципом: “з меншим ворогом проти більшого”. При цьому Німеччина бачилася ними як союзник, що несе визволення від національного гноблення без урахування сутності фашизму, його загарбницьких планів щодо України.

Однак плани Гітлера щодо України підпорядковувалися його основному зовнішньо-політичному завданню – світовому пануванню. А родюча і багата Україна повинна була стати німецькою колонією, територією, заселеною німецькими селянами із Західної Німеччини та Саксонії [1, с. 8].

Отже, на початок радянсько-німецької війни обидві течії – ОУН-Б (бандерівці) і ОУН-М (мельниківці) – зробили ставку на Німеччину. Це була не кардинальна зміна поглядів лідерів ОУН, а намагання використати всі чинники на шляху до становлення української державності.

У квітні 1941 року фракція С. Бандери організувала за допомогою німецького Абвера “Легіон українських націоналістів” у складі військових груп “Нхтігаль” і “Роланд”. Німці планували використати ці військові формування для охорони і каральних акцій на окупованій території. С. Бандера бачив в них ядро майбутньої національної армії.

Але не так сталося, як думалося.

30 червня 1941 р., на 9-й день радянсько-німецької війни, в тилу німецьких військ, які вже були в районі Мінська (Білорусь), ОУН-Б проголошує у Львові Українську державу.

На цей акт фашисти прореагували вороже. “Ударом фашистского сапога немцы выбросили это правительство на помойку, словно фриц выбрасывает пустую банку из-под консервов” [2, с. 31]. А інакше і бути не могло тому, що в далекоглядних планах нацистів не було місця політичній самостійності українського народу.

Розгорнутий терор проти членів ОУН, свавілля німецької адміністрації, грабунки, примусова праця, вивіз молоді до Німеччини – усе це викликало і посилювало антинімецькі настрої, які переростали в рух опору, що з кожним днем ставав усе організованішим і діяльнішим. Подальші події остаточно переконали лідерів ОУН у тому, що в боротьбі за відновлення самостійної держави треба розраховувати на власні сили. Для цієї мети ОУН почала створювати партизанські загони, які в жовтні

1942 року об'єдналися під назвою Українська повстанська армія (УПА) на чолі з Романом Шухевичем (псевдонім – Тарас Чупринка). З цього часу основними об'єктами партизанських дій з боку УПА були “німці та їх союзники, радянські партизанські загони, а згодом – підрозділи Червоної армії” [3, с. 203].

Таким чином, Україна була охоплена масовим рухом Опору (радянський та національно-визвольний рух на чолі з ОУН), але через глибокі ідеологічні суперечності між двома його течіями точилася жорстока боротьба. Це, наприклад, відомий партизанський рейд С. Ковпака до Карпат (літо 1943 р.), що призвів до кривавих боїв між ОУН і радянськими партизанами. Це і розгром підрозділами УПА автоколонії штабу Першого Українського фронту, де помер від ран командуючий фронтом генерал Ватутін.

Така була доля народу, який не мав своєї держави.

Боротьба за національну незалежність в усіх народів світу завжди вважалася справедливою. УПА в 1940-1950-х роках була єдиною організованою військовою силою, яка відкрито виступила спочатку проти гітлерівського, а відтак і сталінського тоталітарних режимів за повну самостійність і соборність нашої Батьківщини. А про масовість цього руху Опору свідчить той факт, що через формування УПА пройшло не менше 700 тисяч добровольців [4, с. 108].

Визвольна війна УПА не була тільки західноукраїнським рухом. До її лав стали вихідці з усіх областей України. Добре відомо також, що відділи і групи ОУН та УПА діяли не лише обабіч Дніпра, у тому числі на Донеччині і Луганщині, Полтавщині і Чернігівщині, Київщині та Черкащині, і навіть у Криму й на Кубані.

І не тільки в Україні. За свідченням білоруських дослідників, на початку 1944 року на території Берестейської і Пінської областей діяло 234 бойових загонів ОУН чисельністю від 7 до 500 осіб [5, с. 118].

Найвищий ідеал ОУН-УПА – створення незалежної України – 1 грудня 1991 року наш народ реалізував своєю відповіддю на референдумі. Мрія про незалежність Батьківщини здійснилася.

Прошло багато років з того часу. Але й сьогодні ми є свідками чи навіть учасниками дискусії щодо історичного значення та ролі ОУН-УПА. Саме дискусії, бо з цього приводу ніколи не буває і ще скоро не буде єдиної думки. Досить гострі протиріччя існують не тільки між ветеранами УПА й ветеранами військ і органів НКВС СРСР як найхарактернішими представниками воєнної і повоєнної пори, а й між представниками західного і східного регіонів України.

Рано чи пізно історія розставить усе по своїх місцях. А поки що тривають бурхливі словесні баталії, і кожний їх учасник претендує при цьому на істину в останній інстанції. На жаль, у своїх висловлюваннях дехто не церемониться використовувати занадто образливі слова на адресу опонентів. Так, крові було пролито багато. Але чому, коли пролито багато невинної крові, люди жадають її ще й ще? Звідки це нестримне і водночас сліпе прагнення помсти? Невже ми перестали любити, вибачати й будувати? Будувати не будівлю, а нове життя, в основі якого будуть загальнолюдські цінності. Але на це потрібен час.

А на сьогодні – ми така єдина (в кордонах) і така різна (історично) нація. Ось чому в ході дискусій на цю тему, кожен вважає саме свої аргументи справедливими. Але чи варто ламати списи? Треба, нарешті, зрозуміти, що шлях непримиренності, жорстокого протистояння веде в нікуди, у глухий кут, звідки вже не буде мирного й безкровного виходу.

Штучно поставлені по різні боки барикад, обурені хитросплетіннями ідеології, перетворені за чийось сценарієм на заклятих ворогів ветерани війни і ветерани УПА й донині талановито винаходять взаємні докори, висловлюють образи і погрози. Але ж розведені по різні боки, із затаєною злобою один на одного, вони робили єдину справу – визволяли свою

землю від ворогів. А цього навіть найталановитіші ідеологи не могли передбачити.

Час зрозуміти це – і швидше позбавлятися стереотипів минулого, шанувати своє, національне, вивчати історію і вчитися бачити правду, робити зусилля для відродження національної свідомості, простягнути один одному руки і жити заради майбутнього процвітання і добробуту нашої України.

Список літератури

1. Киричук Ю. Історія УПА. – Тернопіль, 1991.
2. Малецький М. Завойовник ніколи не несе добра // Військо України. – 1993. – № 9.
3. Мануильский Д. Украинско-немецкие националисты на службе у фашистской Германии // Пограничник. – 1945. – № 7-8.
4. Науковий висновок про боротьбу УПА в 1940-1950-х роках // Військо України. – К., 1993. – № 8. – С. 108.
5. Патриляк І. Легіони українських націоналістів (1941-1942). Історія виникнення і діяльності. – К., 1999.
6. Світлична В. Історія України: Навч. посібник для студентів історичних спеціальностей вищих закладів освіти. – 2-е вид. – К.; Львів, 2000, 2002.
7. Сергійчук В. ОУН і УПА на Берестейському терені // Пам'ятки України: історія і сучасність. – К., 2002.

Summary

The author analyzed the activity of OUN-URA prior to and during the World War II, shown that severe struggle among Ukrainians was caused by deep ideological clash between Soviet and national-liberation movements of the Resistance. Those were the fortunes of the people, who didn't have their state.

Троян, В.Г. Боротьба ОУН-УПА за незалежність в історичній картині світу [Текст] // Сучасна картина світу: інтеграція наукового та позанаукового знання: зб. наук. праць. – Суми: УАБС НБУ, 2004. – Вип. 3. – С. 140-144.

